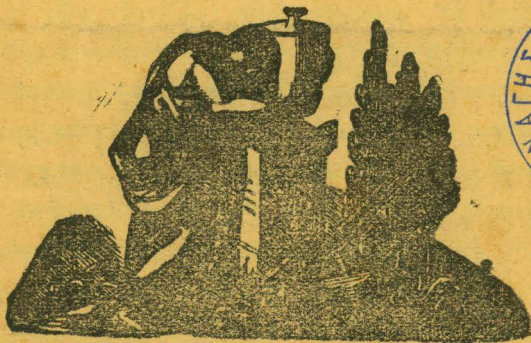

Handwritten: -1095-

ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ
ΤΟΥ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΑΝΑ

Ἀποθανόντος ἐν Πειραιεὶ τῇ 29 Σεπτεμβρίου
Καὶ κηδευθέντος ἐν Ἀργοστολίῳ
Τῇ 3 Ὀκτωβρίου 1896.

ΕΝ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙΩ
Τύποις ΠΡΟΟΔΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

1896

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

ΥΠΟ

N. ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ.

Τοῦ θανάτου τὸ δρέπανον διήλθε πανταχόθεν εἰς τὰ περίξ ἡμῶν καὶ ἰδοὺ! οἱ ὄρῃοι ἔπεσον καὶ οὐδεὶς, οὐδεὶς πλέον ὑπάρχει ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιβληθῇ μὲ τὸ ὕψος τοῦ ἡθικοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος.

Πάντες ὅσοι ἐγνώριζον νὰ θέτωσι τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑπεράνω τῶν χυδαίων παθῶν καὶ τῶν εὐτελῶν συμφερόντων, τὰ ὅποια προκαλοῦσι τὴν ἄγρυπνον καὶ ἀποκλειστικὴν μέριμναν τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν, πάντες ὅσοι ἐγνώριζον νὰ θυσιάζωνται ὑπὲρ τῆς ἰδέας καὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, νὰ μάχωνται μέχρις ἐσχάτων πρὸς τὴν βίαν καὶ τὴν ἰσχύν, ὅταν εὗρισκον αὐτὴν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον, νὰ περιφρονῶσι τὸν τύραννον, νὰ ὑπερασπίζονται τὸν ἀσθενῆ, ὅσοι ἦσαν ἀνώτεροι τῶν πειρατμῶν, ἰσχυρότεροι τῶν προλήψεων καὶ τῶν ὕλικῶν ὀρέξεων τῆς ζωῆς, πάντες οὗτοι ἀπῆλθον ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν. Ἐκ τῶν τελευταίων ἔπεσεν ὁ Παναγιώτης Πανάς, ὁ ἀκάματος ἀθλητὴς τῆς ἰδέας, ὁ ἐκλεκτὸς καὶ ἀπτόητος τοῦ λόγου ἀγωνιστὴς ὅστις καίπερ θαλλερὸς καὶ ἀκμάζων ἀκόμη ἐφ' αἶνετο τελευταῖον μεταξύ ἡμῶν ὡς πανάρχαιός τις ἄνθρωπος, ὅστις

ἀπώλεσε τὰ ἔχνη τῆς φυλῆς καὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ ζήτηε εἰς μάτην ν' ἀνέυρῃ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔνστικτα τῶν ὁμοφύλων του.

Ὁ Πανᾶς ἐγεννήθη πτωχὸς, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ λαὸς τῆς Ἑπτανήσου εἶχε τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν ζυγὸν καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντός του ὑπὸ τὸ μηδὲν τῆς κατὰστάσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' οὔτε ἡ πτωχεία τῆς θέσεώς του, οὔτε ἡ σκιά τοῦ ζυγοῦ ἠδυνήθησαν ν' ἀποκρύψωσιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του τὸν δρόμον, εἰς τὸν ὁποῖον παιδισθεὶς τὸν ἐκάλεσε φύσις ὀργῶσα πρὸς τὴν παιδείαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀρετὴν, φύσις ἐκλεκτὴ καὶ ὑπερήφανος· καὶ ὅταν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ἠκούσθῃ ὁ ἦχος τῆς ἐθνικῆς σάλπιγγος ὁ Πανᾶς, καίτοι νεώτατος, ἔδραμεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος μάθησιν ἀρτίαν, τόλμην ἐκτακτον, αἰσθήματα εὐγενῆ καὶ χαρακτήρα ἀκέραιον καὶ ἀδαμάντινον.

Ἡ ἐνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπλήρωσεν ἅπαντας τοὺς πόθους αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀκούραστος ἀγωνιστὴς ἐξηκολούθησε τὴν πάλην ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ καὶ μετὰ τὸ γεγονὸς τῆς ἐνώσεως. Μετὰ τὸν ξένον ἐχθρὸν ἐκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν ἐντόπιον, καὶ ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ αὐτοῦ ὁ πιστὸς καὶ ἀμόλυντος στρατιώτης ἐνόμισεν ὅτι τὰ ἄριστα ἐφοδιά του καὶ τὰ στίλβοντα ὅπλα του ἠδύναντο νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὰς πρόληψεις τῶν ἀνθρώπων, νὰ ὑποτάξωσι τὰ πάθη αὐτῶν, νὰ χαλινώσωσι τὰ κατ' ἰδίαν συμφέροντα καὶ νὰ φέρωσιν εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν πολιτῶν τὴν βασιλείαν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ὁρθοῦ. Ἀλλ' ὁ θόρυβος τῆς θριαμβευούσης συναλλαγῆς ἐπνίξεν ἐξ ἄρχῃς

τὴν φωνὴν του καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Πανᾶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δημοσιογραφικῶν ἀλεκτόρων τῆς πρωτεύουσας ἐλεωρήθησαν ὡς ἀγῶνες ἀνθρώπου ζητοῦντος νὰ μεταβάλλῃ τὰ ἀμετάβλητα.

Πολλοὶ ἐκλαμβάνουσι τὴν προσπάθειαν, εἰς τὴν ὁπεῖτα ὁ Πανᾶς ἀφιέρωσεν τὸν λιτότατον καὶ μετριόφρονά βίον του, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμεινε πιστὸς μέχρις ἐσχάτων, ὡς χίμαιραν ἐξαντλοῦσαν ἐπὶ ματαίῳ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ὀρμὰς τοῦ θνητοῦ. Ἰσως ἔχουσι δίκαιον! Ἡ κατὰστασις τῆς πατρίδος ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον εἶναι ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτῶν. Ὁ πρὸς ὑψοῦται τὸ πάθος, ἡ ἰδέα κρημνίζεται· ὁ πρὸς βασιλεύει ἡ πρόληψις, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι σκιαί. Ἀλλ' αἱ σκιαὶ αὗται εἶναι πολύτιμοι καὶ τὸ κράτος αὐτῶν θὰ ἦναι πάντοτε πανίσχυρον ἐπὶ τῶν ὀλίγων καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, καὶ τὸ θέαμα τῶν σκιῶν τούτων θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐμπνέῃ εἰς πᾶσαν εὐγενῆ ψυχὴν, εἰς πᾶσαν φύσιν ὑπερήφανον, τὴν ἰδέαν τῆς θυσίας καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῶν πολλῶν, οἵτινες ἐν τῇ ἀμαθείᾳ αὐτῶν θεωροῦσιν ἀκόμη τὰς μεταβολὰς τὰς ἐπερχομένας ἐκάστοτε εἰς τὴν κατὰστασίν των ὡς ἔργα δυνάμεως ἀνεξαρτήτου τῶν ἀνθρωπίνων νόμων καὶ προσπαθειῶν.

Ἡ σκιά τῆς ἀληθείας, τῆς ἐλευθερίας τὸ εἶδωλον, ὑπῆρξε πάντοτε τὸ λαμπρότερον θέλημα τῆς ζωῆς τοῦ Πανᾶ, ὅστις ἀπέθανεν ἐν τῷ ἀγῶνι μὲ τὴν πεποιθήσιν του ἀναλλοίωτον εἰς τὴν ψυχὴν καὶ μὲ τὰ ὅπλα του ἀνά χειρας.

Ἡ μνήμη τοῦ Παναγιώτου Πανᾶ ἔστω αἰωνία.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Α. Ν. ΜΟΜΦΕΡΡΑΤΟΥ.

Ἀλγεινὸν ἐκπληρῶν ἀδελφικῆς φιλίας καὶ ὀνείρον ἐρχομαι νὰ σοὶ ἀποτείνω, ἀγκλητὲ καὶ πολύκλαυστε Παναγιώτη, τὸ ὕψιστον χαῖρε! Οἷός ὑπῆρξεν ὁ βίος σου τοιοῦτος καὶ ὁ θάνατός σου. Ἐχων μεγάλα ἐφόδια δι' ὧν ἡδύναστο νὰ διαπρέψῃ· ἐν τῇ κοινωσίᾳ, ἔζητας ἐν ἀφανείᾳ καὶ στερήσει καὶ ἀπέθανες ἐν μέσῳ ὀλίγων ἀλλὰ θερμῶν φίλων σου, μὴ τυχὼν ἄλλων τιμῶν εἰμὴ τὰ δάκρυα τῶν φίλων καὶ συμπολιτῶν σου. Καὶ ὅμως αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίαι σου ὑπῆρξαν μεγάλαι. Πεποικισμένος δι' εὐρείας μαθήσεως καὶ σπανίας νοημοσύνης, ὑπηρέτησας τὴν πατρίδα διὰ τοῦ νευρώδους καλάμου σου ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ, ἐκ τῶν ὀργάνων τῆς ὁποίας παρουσιάζονται ἤδη εἰς τὴν μνήμην μου αἱ ὑπὸ σοῦ συντασσόμεναι ἐφημερίδες: Κεραινός, Σφηκα, Ἀλήθεια, Ἐργατης, Ἐξέγεσις καὶ ἡ τέως ἐνταῦθα ἐκδιδομένη Ἐγεσις, — ἐκτὸς ἄλλων ἐν Ἀθήναις εἰς τὰς ὁποίας παρεῖχες τὴν συνεργασίαν σου, — ὅπου πάντοτε διέλαμπεν ἡ εἰλικρίνεια τῶν φρονημάτων καὶ τὸ σθεναρὸν τῆς ἐκφράσεως. Ἐμφορούμενος ὑπὸ τῶν ἀθανάτων δημο-
κῶν ιδεῶν αἱ ὁποῖαι ἐκλέτταν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὑπὲρ τοῦ ὀριζήσαντος τῶν ὀφθαλμῶν ἡγωνίζεσθαι, ἐφρόνεις διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀπομακρυνθὲς εἶναι ἡ κυ-

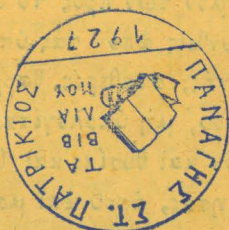
ρία αἰτία τῆς σημερινῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κακοδαιμονίας, εἰς τὸν λαὸν δὲ καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ἀφωσιμένους ἢ μετὰ πάθος παλαίων ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐστηλίτευσας πᾶσαν παρανομίαν, πᾶσαν ἀδικίαν, πᾶν εἰς βάρος αὐτοῦ προνόμιον. Καὶ ὅμως, τοιοῦτος ὢν καὶ τοιαῦτα φέρων ἐφόδια, ἔζησας καὶ ἀπέθανες πένης, εἰργάστης δὲ εἰς τὴν ζωὴν σου ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ εἰς ἀπλὴν ἀκόμῃ γραφικὴν ἐργασίαν πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν, μηδέποτε καμφθεὶς οὐδὲ ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς συνειδήσεώς σου. Εἰλικρινής, σταθερός, θαρραλέος εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀρχῶν σου, μὴ ὑπολογίζας ποτὲ κατὰ τὴν κοινωφελῆ ἐργασίαν σου καὶ θυσιὰς καὶ θλίψεις, ἔλαβες τὸν θάνατον ὃν ἐπεζήτησας, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν ἐταλανίσθης ἐν μέσῳ πικριῶν καὶ ἀπογοητεύσεως, παρισταμένου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου σκοτεινοῦ καὶ ἀπέλπιδος τοῦ μέλλοντος. Ὁ θάνατός σου, ἀγαπητὲ φίλε, δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς μόνον βαρὺ πένθος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν πατρίδα, στερουμένην πολυτίμου τέκνου καὶ πιστοῦ αὐτῆς στρατιώτου.

Τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀποχαιρετισμὸν δέχθητε πολυπαθὴ φίλε, ὡς ἔνδειξιν τῆς πλημμυρούσης τὴν ψυχὴν ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν φίλων σου θλίψεως διὰ τὴν στέρεσίν σου.

Ἄς ᾔναι τὸ χῶμα τοῦ τάφου σου ἐλαφρὸν καὶ ἡ μνήμη σου αἰωνία!

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΕΟΥΡΙΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΕΟΥΡΙΟΥ

Α1.Σ2.Φ12.0003